

Мушникова С. А.

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Досліджено основні теоретичні дефініції «розвитку» підприємств. Визначено необхідність поєднання «безпеки діяльності» з «розвитком» підприємств та формування системи безпеки розвитку саме промислових підприємств через інноваційно-інвестиційну складову системи безпеки розвитку. Пропонована схема взаємозв'язку окремих напрямів діяльності промислових підприємств з формуванням напрямів системи безпеки розвитку підприємств.

Ключові слова: розвиток підприємства, безпека діяльності підприємства, безпека розвитку, загрози, ризики.

1. Вступ

Сучасний стан національної економіки в цілому, який визначається як кризовий, та окремі її суб'єкти потребують перегляду поглядів підвищення рівня конкурентоздатності, добробуту, розвитку діяльності підприємств, як складної соціо-еколого-економічної системи. Промислові підприємства, результати діяльності яких займають провідне місце в створенні макроекономічних показників національної економіки держави, потерпають занепадки в зв'язку із зміною зовнішньої ситуації, яка складається на зовнішніх та внутрішніх ринках, складною політичною ситуацією, постійною зміною фіскальної та грошово-кредитної політики держави та ін.

Це приводить до зміни внутрішньої ситуації їх діяльності, а саме: зниження рівня конкурентоздатності в зв'язку з неможливістю отримання додаткових зовнішніх джерел фінансування для заміни та оновлення технічної й технологічної бази, втратою кваліфікованого персоналу та неможливістю підготовки таких, підвищення рівня витрат на виробництво та реалізацію продукції (робіт, послуг) та ін. Для виведення промислових підприємств на новітній рівень діяльності потрібна «шокова терапія», так звані революційні зміни, які пов'язані, перш за все, з інноваційним перетворенням економіки кожного суб'єкта реального сектора економіки, зміни в їх розвитку.

2. Аналіз літературних даних та постановка проблеми

Останнім часом багато уваги науковцями приділено питанням економічного розвитку підприємств та економічній безпеці діяльності. Підтвердженням цього стали праці закордонних та вітчизняних авторів, таких як: Р. Акофф [1], В. Гець [2], О. В. Ареф'єва, В. В. Прохорова [3], С. Мочерний [4], С. М. Ілляшенко [5], А. С. Соснін [6] та ін.

Для обґрунтування визначення основних теоретичних питань «безпеки розвитку» підприємства, необхідним є виділення його окремих складових, а саме, «розвитку» та «безпеки» діяльності підприємства. Подальший розгляд результатів пропонованого дослідження виявили,

що найбільш розповсюдженим питанням на сьогодні є безпека діяльності з відокремленням економічної безпеки діяльності підприємства. Але в умовах, що склалися потрібно більше уваги приділяти розвитку саме виробничих структур як соціо-еколого-економічної системи.

Сучасний досвід світових та вітчизняних досліджень в теоретичних питаннях «розвитку» та «безпеки» діяльності підприємства надали можливість визначити основні положення цих питань. Узагальнений літературний аналіз з питання «розвитку» підприємства приведено в табл. 1.

Таблиця 1

Основні теоретичні підходи до визначення поняття «розвиток підприємства»

Автор	Визначення поняття «розвиток підприємства»
Р. Акофф	Розвиток — це процес, в якому збільшуються можливості й бажання індивіда задовольняти свої бажання та потреби інших людей. Воно більшою мірою стосується того, як багато може зробити людина або організація, ніж того, чим вони вже володіють, якого економічного стану або рівня досягли до певного періоду свого існування
С. Мочерний	Економічний розвиток — незворотні, закономірні зміни технологічного способу виробництва (спосіб виробництва, що базується на техніко-економічному поєднанні речових і особистісних факторів виробництва, комплексі техніко-технологічних відносин між речовими елементами продуктивних сил у системі техніко-економічних відносин)
В. Гець	Під економічним зростанням розуміють не короточасні злети і падіння реального обсягу виробництва щодо природного значення, а довгострокові зміни природного рівня реального обсягу виробництва, пов'язані з розвитком продуктивних сил на довгостроковому інтервалі
Н. Афанасьєв, В. Рогожин, В. Рудика	«Розвиток підприємства» слід розуміти як об'єктивну зміну тільки якісних характеристик системи, зумовлену як фундаментальними законами природи (єдності й боротьби протилежностей, переходу кількості у якість, розвитку суспільства по спіралі й нагору), так і закономірностями функціонування конкретних систем (старіння устаткування, нагромадження досвіду і знань працівниками, виснаження природних ресурсів), за якої формуються нові властивості системи

Розглядаючи тлумачення поняття «розвиток підприємства» різними науковцями, необхідно визначити, що

частина їх поєднують поняття «розвиток» із «зростанням» [1, 2, 7], інші вважають першочерговою проблемою розвитку підприємства — економічний розвиток [2, 3, 6, 8, 9]. Вважаючи сказане вище, можна стверджувати, що розвиток підприємства — це процес якісних і кількісних змін фінансово-господарської діяльності, яке надає можливості підприємству підвищувати ефективність своєї діяльності через ефективне використання усіх наявних та можливих ресурсів.

За результатами літературного аналізу питання «безпеки діяльності підприємства» [6, 10, 11], можна зробити узагальнюючий висновок, що безпека підприємства — це такий стан його функціонування, який характеризується захищеністю від зовнішніх і внутрішніх загроз, наявністю конкурентних переваг, обумовлених сталим розвитком матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів, що відповідають стратегічним цілям та поточним завданням підприємства.

Але розробка та впровадження на промислових підприємствах системи їх безпеки розвитку неможливо без взаємодії із напрямками діяльності кожного промислового підприємства, яке має свої особливості діяльності, а в сучасних умовах функціонування і революційних перетворень. Тому, розглядаючи формування системи «безпеки розвитку підприємства», необхідним є зосередження питання на інноваційно-інвестиційній складовій системи безпеки розвитку підприємства.

3. Об'єкт, ціль та задачі дослідження

Об'єкт дослідження — об'єктом дослідження стала система безпеки розвитку промислового підприємства.

Проведені дослідження ставили за мету визначення та обґрунтування теоретичних питань формування системи безпеки розвитку підприємства.

Для досягнення поставленої мети було поставлено ряд задач теоретичного характеру, а саме:

- проведення аналізу літературних джерел вітчизняних та закордонних авторів з приводу визначення понять «розвиток підприємства» та «безпека діяльності підприємства»;
- узагальнення теоретичних підходів до визначення поняття «безпека розвитку підприємства»;
- визначення та обґрунтування доцільності поєднання формування системи безпеки розвитку підприємства з напрямками діяльності промислових підприємств через інноваційно-інвестиційну складову.

4. Результати дослідження формування системи безпеки розвитку промислових підприємств

В кризових умовах функціонування перебувають всі напрями діяльності промислових підприємств як соціо-еколого-економічної системи. Їм потрібна «шокова терапія» починаючи з нормативно-правової і закінчуючи професійно-кадровим напрямом діяльності. Розглядаючи особливості кожного напрямку діяльності промислового підприємства, необхідним є визначення загроз та ризиків, які виникають, причому мірою загрози є рівень ризику.

Фінансово-економічна діяльність з нею пов'язані ризики: невідповідності обраної місії підприємства потребам ринку; глобальні зміни в економічній, цінновій, митній політиці; різкі коливання і негативні тенденції

динаміки попиту на продукцію підприємства; дефіцит необхідних для виробництва ресурсів; загострення дій конкурентів.

Техніко-технологічна діяльність пов'язана з загрозами та ризиками: старіння технологій, обладнання, невідповідність якості продукції сучасним вимогам; порушенням у зовнішніх системах енергетичного, ресурсного, транспортного, комунікаційного забезпечення; збоїв у управлінні технологічними процесами; недостатня якість управління.

Фінансова діяльність: невиконання партнерами договірних зобов'язань; зниження рентабельності виробництва; неплатоспроможність підприємства; пасивність власного капіталу; валютні ризики, пов'язані із зміною курсів іноземних валют; недостатня ліквідність; високий рівень дебіторської заборгованості; недостатне та несвоєчасне страхування кредитів, фінансових ризиків; різке падіння курсу акцій даного підприємства.

На сьогодні дієвим заходом подолання кризи є розвиток діяльності промислових підприємств, основою якого є забезпечення кожного напрямку діяльності промислового підприємства відповідною складовою системи безпеки розвитку підприємства.

Пріоритетним напрямком, дієвим заходом подолання кризи є впровадження в кожний напрям діяльності промислового підприємства інноваційних перетворень, починаючи з системи управління підприємством, і закінчуючи екологічним напрямом діяльності. Але, це можливо лише за умов зовнішнього фінансування через залучення зацікавлених інвесторів в розвиток підприємства. Тому автор вважає, що центральною складовою системи безпеки розвитку промислового підприємства інноваційно-інвестиційну складову (рис. 1).

Таким чином, система безпеки розвитку промислового підприємства повинна включати наступні функціональні складові: фінансово-економічну, кадрову (психологічну), техніко-технологічну, політико-силову, інформаційну, екологічну.

Фінансово-економічна складова безпеки розвитку підприємства вважається однією з найважливіших, оскільки фінанси є основою економічної діяльності підприємства. Досягнення фінансової та економічної безпеки розвитку підприємства вимагає постійної роботи з фінансового забезпечення діяльності підприємства, підвищення доходності і рентабельності, мобілізації наявних фінансових ресурсів, виконання фінансових зобов'язань, дотримання платіжної дисципліни. Організаційно-економічним механізмом цієї складової, насамперед, повинно бути: виявлення зовнішніх і внутрішніх загроз фінансової безпеки підприємства, форс-мажорних та непередбачуваних обставин, фінансовий контроль.

Кадрова складова безпеки розвитку підприємства характеризує склад та якість кадрів, у тому числі рівень інтелекту, професіоналізму персоналу, а також кадрову політику підприємства. Основним напрямом діяльності підприємства для забезпечення даної складової є збереження і розвиток його кадрового потенціалу як специфічного об'єкта інтелектуальної власності, поновлення знань та професійного досвіду працівників підприємства.

Техніко-технологічна складова безпеки розвитку підприємства відображає техніко-технологічний потенціал підприємства, ступінь його захищеності, а також відповідність технологій підприємства кращим світовим

аналогам. Організаційно-економічний механізм цієї складової повинен включати як виявлення зовнішніх так і внутрішніх загроз техніко-технологічній безпеці підприємства. До зовнішніх загроз необхідно віднести наявність принципово нових, якісно більш досконалих видів обладнання та технологій, які дозволяють виробляти конкурентні види продукції аналогічного призначення з суттєво меншою трудомісткістю, матеріальними витратами, енерговитратами, деструктивними впливами на довкілля.

лише середовище, дотриманням екологічних параметрів продукції підприємства, втратами від штрафних санкцій за порушення екологічних норм, загрозу здоров'ю працівників, підрив іміджу підприємства.

5. Висновки

Таким чином, в процесі дослідження теоретичних питань формування системи безпеки розвитку промислових підприємств, визначено основні складові, а саме поняття: «розвиток підприємства» та «безпека діяльності підприємства».

Автором обґрунтовано, що промислові підприємства, які функціонують сьогодні в кризових умовах, та всі їх напрями діяльності схильні до нестабільної дії, повинні розглядатися як єдина соціо-еколого-економічна система, якій потрібна «шокова терапія» починаючи з нормативно-правової і закінчуючи професійно-кадровим напрямом діяльності. Причому, розглядаючи особливості кожного напрямку діяльності промислового підприємства, необхідним є визначення загроз та ризиків, які виникають.

В дослідженні зазначено, що дієвим заходом подолання кризи є впровадження в кожний напрям діяльності промислового підприємства інноваційних перетворень, починаючи з системи управління підприємством, і закінчуючи екологічним напрямом діяльності.

Автором доведено, що відбуватися інноваційні перетворення можуть лише за умов зовнішнього фінансування через залучення зацікавлених інвесторів в розвиток підприємства. Тому основним акцентом дослідження та центральною складовою системи безпеки розвитку промислового підприємства пропонується визначення інноваційно-інвестиційної складової безпеки розвитку підприємства.

Рис. 1. Взаємозв'язок напрямів діяльності промислового підприємства із системою безпеки розвитку промислових підприємств

Політико-силова складова безпеки розвитку підприємства характеризує ступінь правової захищеності інтересів підприємства у договірній та іншій юридичній документації, рівень правового забезпечення підприємства загалом, дотримання підприємством положень чинного законодавства при зміні зовнішнього політико-правового середовища, а також рівнем фізичної та моральної безпеки співробітників (особливо керівництва підприємства), рівнем гарантування безпеки майна та капіталів підприємства, захистом технологічного потенціалу та інформаційного середовища підприємства. Негативні впливи на політико-силову складову безпеки розвитку підприємства здебільшого можуть мати зовнішні і внутрішні джерела виникнення.

Інформаційна складова безпеки розвитку підприємства характеризується рівнем забезпечення і якістю інформації, що використовується в процесі прийняття управлінських рішень. Фактично мова йде про досягнення так званої інформаційної безпеки підприємства, тобто коли забезпечується належний захист відомостей підприємства, що становлять комерційну таємницю та конфіденційну інформацію, інформаційних ресурсів з обмеженим доступом на паперовій, магнітній та іншій основі, інформаційних баз даних, програмного забезпечення тощо.

Екологічна складова безпеки розвитку підприємства характеризується рівнем шкідливих впливів на навко-

Література

- Афанасьев, Н. В. Управление развитием предприятия [Текст]: монография / Н. В. Афанасьев, В. Д. Рогожин, В. И. Рудыка. — Х.: Издательский дом «ИНЖЭК», 2003. — 184 с.
- Богатирьев, И. О. Управление развитием предприятия (за материалами малых предприятий мебельной промышленности Украины) [Текст]: автореф. дис. канд. экон. наук: 08.06.01 / И. О. Богатирьев; Европейский ун-т финансов, информационных систем, менеджменту и бизнесу. — К., 2004. — 22 с.
- Ареф'єва, О. В. Управление развитием экономических систем: теория, механизмы регулирования та управления [Текст]: монография / О. В. Ареф'єва, В. В. Прохорова. — Харьков: УкрДАЗТ, 2010. — 301 с.
- Мочерний, С. В. Економічна енциклопедія [Текст]: у трьох томах / під ред. С. В. Мочерного та ін. — К.: Вид. центр «Академія», 2002. — Т. 3. — 952 с.
- Ілляшенко, С. М. Управление инновационным развитием: проблемы, концепции, методы [Текст]: навчальний посібник / С. М. Ілляшенко. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. — 278 с.

6. Соснин, А. С. Менеджмент безопасности предпринимательства [Текст]: учебное пособие / А. С. Соснин, П. Я. Пригунов. — К.: Издательство Европейского университета, 2002. — 504 с.
7. Шинкарук, В. І. Філософський словник [Текст]: за ред. В. І. Шинкарука. — 2-ге вид. — К.: Голов. ред. УРЕ, 1986. — 800 с.
8. Запасна, Л. С. Економічна сутність розвитку підприємства [Електронний ресурс] / Л. С. Запасна. — Режим доступу: \www/URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/36354/10-Zapasna.pdf?sequence=1>
9. Ілляшенко, С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи [Текст]: навчальний посібник / С. М. Ілляшенко. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. — 278 с.
10. Кузьмін, О. Є. Контролювання та регулювання економічного розвитку підприємства: проблеми, методологічні та прикладні аспекти [Текст]: монографія / О. Є. Кузьмін, С. В. Князь, Н. О. Шпак, В. А. Новицький. — Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2006. — 148 с.
11. Довбенко, В. І. Перспективні проблеми розвитку підприємств [Текст] / В. І. Довбенко // II Щорічник наукових праць: Соціально-економічні дослідження в перехідний період. — Львів, 2003. — 507 с.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ БЕЗОПАСНОСТИ РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Исследованы основные теоретические дефиниции «развития» предприятий. Определена необходимость сочетания «безопасности деятельности» с «развитием» предприятий и формирования системы безопасности развития именно промышленных предприятий через инновационно-инвестиционную составляющую системы безопасности развития. Предложена схема взаимосвязи отдельных направлений деятельности промышленных предприятий с формированием направлений системы безопасности развития предприятий.

Ключевые слова: развитие предприятия, безопасность деятельности предприятия, безопасность развития, угрозы, риски.

Мушнікова Світлана Анатоліївна, кандидат економічних наук, кафедра фінансів, Національна металургійна академія України, Дніпропетровськ, Україна, e-mail: svetamush@gmail.com.

Мушнікова Светлана Анатольевна, кандидат экономических наук, доцент, кафедра финансов, Национальная металлургическая академия Украины, Днепропетровск, Украина.

Mushnikova Svetlana, National Metallurgical Academy of Ukraine, Dnipropetrovsk, Ukraine, e-mail: svetamush@gmail.com